

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ДУШІ Й ТІЛА

Фукс М.А.

Науковий керівник – канд. філос. наук., проф. Тіхонова Л. А.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. філософії, тел. (057)702-1-465)

e-mail: maksymillian.fuks@nure.ua

There are a number of problems which philosophy is trying to answer or, more precisely, these are sometimes described as the classical issues of philosophy. One of the most fascinating challenges is the mind-body problem which posits that there is a problem in terms of the relationship of body and mind. Humans are essentially physical beings in one sense, yet they are also mental beings in another sense. Therefore, there is difficulty among philosophers in trying to figure out how those two things work together.

Сучасна філософія вважає, що проблему співвідношення душі й тіла можна пояснити, відповівши на питання: якими є стосунки між розумом і тілом? Або який зв'язок існує між розумовими і фізичними властивостями суб'єкта філософських досліджень? Людина може бути охарактеризована як фізичними, так і психічними властивостями. Фізичні властивості включають в себе розмір, вагу, форму, колір, рух у просторі та часі. Але індивід також має ментальні властивості, які не можуть належати типовим об'єктам. Ці властивості можна охарактеризувати як свідомість (досвід сприйняття, емоційний досвід) і навмисність (переконання, бажання).

Психофізична проблема була яскраво описана ще французьким філософом Рене Декартом. У 1643 році Єлизавета Богемська, зацікавлена у розвитку філософії, вирішує відправити йому лист, який містив досить складне питання: яким чином психічне і фізіологічне взаємодіють, і де саме відбувається поєднання цих двох субстанцій? Декарт відпов, що вони точно самостійні й у них повинні бути власні правила і закони, яким вони підкоряються. На думку Декарта, не тільки душа впливає на тіло, але й тіло здатне впливати на стан душі. Він вважав, що можна навести приклад взаємного впливу: коли в душі народжується намір змінити своє положення в просторі, то це бажання виконується фізичною частиною тіла (нервами, м'язами). Аналогічно й яскраве світло має вплив на почуття людини, які сприймаються і обробляються розумом людини. Виходячи з цього, Декарт почав формулювати власну концепцію взаємодії душі й тіла.

Для повної впевненості необхідно було знайти місце в тілі людини, де дві абсолютно різні структури могли б поєднуватися. Виходячи з концепції душі в філософії того часу, вона могла взаємодіяти тільки з одним органом, який повинен знаходитися саме в мозку, оскільки дослідження доводили, що всі імпульси з різних частин тіла людини рухаються у напрямку до мозку людини й навпаки, всі імпульси виходять з мозку. Тим самим показуючи, що мозок грає одну з найважливіших ролей у житті

людини. На думку Декарта на роль такого органу підходить шишковидне тіло, яке єдине і єдино в усьому людському тілі й знаходиться у мозку. Саме цей орган він й оголосив місцем зустрічі душі й тіла.

Сьогодні доказ таких теорій практично не потребує багато зусиль. Нейронауки досягли такого рівня, що багато філософських питань про свідомість людини стають питаннями дослідження нейробіології. Незважаючи на те, що формулювання проблеми містить у собі певний дуалізм, багато сучасних філософів вважають, що досягнення прогресу можливе лише за умови повного зречення від такого дуалізму. Наприклад, відомий психолог і психіатр Станіслав Гроф вважає, що існування безпосереднього зв'язку між свідомістю та головним мозком не доводять, що свідомість є продуктом роботи мозку. В якості доказу він наводить приклад роботи телевізора, в якому якість зображення та звука залежить від правильної роботи всіх компонентів, а несправність або поломка будь-якого з них приведе до специфічних викривлень. Телевізійний механік може знайти та виправити поломку, якщо замінить або відремонтує необхідні деталі. Але ніхто з нас на побачить у цьому наукового доказу того, що програма повинна генеруватися у телевізорі, оскільки телевізор – штучна система і її функції добре відомі. Мозок – це лише ретранслятор приймальний пристрій, який уловлює свідомість, думки, які народжуються за межами мозку у нематеріальному світі, і можуть існувати незалежно від нього. У прикладі Станіслава Грофа явно прослідковується ідея, що телевізор – це лише ретранслятор інформації, і коли телевізор ламається (аналог смерті людини), то він перестає показувати передачу, але сама по собі передача не перестає існувати, аналог життя після смерті.

Відомий вчений Костянтин Анохін вважає, що порівняння людського мозку із телевізором не більше ніж красива метафора. І за нею як раз стоїть думка Р.Декарта про те, що наш розум не є продуктом мозку. Мозок лише інструмент, що забезпечує вплив свідомості на тіло. На наш погляд, ці ствердження давно спростовані науковими дослідженнями. Вважати, що наша свідомість створюється за межами нашого мозку подібно тому як телепрограми створюються за межами телевізора, дорівнює вірі у неземне походження людини.

Можливо, вже незабаром ми будемо знати, які процеси в мозку впливають на свідомість і які процеси в ній відбуваються, і що відбувається в мозку при різних станах свідомості. Проте, на даний момент залишається можливим тільки будувати теорії, чекаючи на докази від науки, що стрімко розвивається.